

Dagdromen over wetenschappelijk begeleide hervormings-experimenten in de Belgische strafrechtsbedeling

Mijmerend over het wel en wee van de Belgische strafrechtsbedeling, dwalen je gedachten soms af naar sommige buitenlandse strafrechtssystemen waarin – op het eerste gezicht – zoveel méér en andere probleemoplossingen mogelijk lijken dan bij ons. Nu eens treffen je detailregelingen, die bij nader toezien een grote invloed hebben op de kwaliteit van de strafrechtspleging of op het psycho-fysieke welzijn van haar cliënteel : waarom zouden advocaten niet, zoals in Zweden, Engeland en de Verenigde Staten, aanwezig mogen zijn bij de verhoren van de verdachten; waarom mogen gedetineerden bij ons niet vrijelijk telefoneren met hun familie, zoals in zovele Amerikaanse gevangenissen ? Soms kom je onder de indruk van het ontbreken in ons strafrechtstelsel van massieve regelingen : je zorgen makend over de onder-juridisering van de Belgische strafuitvoering, kijk je soms met meewarigheid aan tegen het relatief sterk geprofileerd Nederlands beklagrecht, en het gespierde penitentiair recht in de Oost-blok landen en West-Duitsland. Je vraagt je af hoe het komt dat wij op dat vlak zo achterblijven.

Het spreekt vanzelf dat tegen de realisering in België van de aangehaalde buitenlandse voorbeelden heel wat theoretische en praktische bezwaren ingebracht kunnen worden. Het gaat er ons evenwel niet om, hier een discussie te openen over de voor- en de nadelen van buitenlandse regelingen. We willen alleen even de hand in eigen boezem steken, door ons af te vragen waarom strafrechtelijke hervormingen in België zo moeizaam van de grond komen. Het contrast-effect dat ontstaat uit het over het muurtje kijken kan hiervoor enkele aanwijzingen geven. Als voorbeeld nemen we het meest recente Nederlandse experiment inzake strafrechtelijke sanctietoemeting.

Bij beslissing van de Nederlandse Minister van Justitie mr. J. de Ruyter is met ingang van 1 februari 1981 in 8 gerechtelijke arrondissementen een wetenschappelijk voorbereid en wetenschappelijk begeleid gerechtelijk experiment begonnen : de experimentele toepassing van een aan Nederlandse toestanden aangepaste variatie op de Engelse Community Service of maatschappelijke dienstverlening. De Community Service werd ingevoerd in het Engelse strafstelsel door de Criminal Justice Act van 1972. Schematisch samengevat bestaat deze strafrechtelijke sanctiemodaliteit in een rechterlijke beslissing waarin aan bepaalde categorieën van delinquenten – die hiermee hun instemming betuigen – opgelegd wordt om een aantal uren van hun vrije tijd te besteden aan maatschappelijke dienstverlening, zoals : ziekenzorg, gehandicaptenzorg, bijzondere jeugdzorg enz... In Nederland werd de toepassing en de evolutie van die nieuwe sanctie met grote aandacht gevolgd. Op suggestie van de in 1974 opgerichte Commissie Alternatieve Strafrechtelijke

Sancties werd op 1 mei 1980 door de Minister van Justitie een Commissie Voorbereiding Experimenten Dienstverlening geïnstalleerd, die de taak kreeg toebedeeld om concrete experimenten voor te bereiden voor een Nederlandse vorm van de Community Service. Rekening houdend met de positieve en negatieve ervaringen binnen het Engelse systeem, werd door deze Commissie het experiment geprogrammeerd dat thans van start is gegaan.

Het is niet dienstig voor onze vraagstelling een rekwisitoor of een pleidooi te houden tégen respectievelijk vóór de invoering in ons strafstelsel van een of andere sanctiemodaliteit van maatschappelijke dienstverlening. Het is daarentegen wel dienstig enige beschouwingen te wijden aan het experiment als "experiment" en aan de randvoorwaarden waarbinnen dit experiment plaatsvindt.

Vooreerst lijkt ons de idee zelf van het experimenteren in de strafrechtsbedeling een zuurstofgevende gedachte. Deze idee doorbreekt de tyrannie van het vooroordeel dat strafrechtelijke hervormingen bij uitnemendheid langs legislatieve weg tot stand gebracht moet worden. De tyrannie van dit vooroordeel fungeert ten onzent maar al te dikwijls als alibi om – in afwachting van het voltooiën van titanenwerk als het uitschrijven van een nieuw Strafwetboek of een nieuw Wetboek van Strafvordering – het hervormingspotentieel dat binnen de huidige wettelijke grenzen bestaat, onaangevoerd te laten. Mochten vanaf heden de consequenties getrokken worden uit het rechtsstatelijk beginsel, dat wat niet door de wet verboden is toegelaten is, dan zou de strafrechtspleging er morgen reeds heel anders kunnen uitzien dan vandaag. Experimenteren biedt ook dit voordeel dat de meestal onvruchtbare discussies over de voor- en nadelen van een systeem, die op loutere vooroordelen berusten, dooraderd kunnen worden met empirisch gevoede informatiekanaalen.

Hiermee belanden wij bij de randvoorwaarden voor een deugdelijk gerechtelijk experiment. Het behoort tot het wezen zelf van een experiment, dat men uitspraken over de wenselijkheid van de handhaving van een nieuwe gedragslijn opschort tot men over voldoende informatie beschikt om de effecten ervan te kunnen evalueren in het licht van de doelstellingen die men ermee wilde bereiken. Een dergelijke evaluatie is derhalve slechts mogelijk wanneer experimenten wetenschappelijk voorbereid en begeleid worden. Het Nederlands experiment werd in zijn opzet wetenschappelijk gestroomlijnd, en zal opgevolgd worden door het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum van het Ministerie van Justitie, dat er o.m. zal op toezien of de primaire bedoeling van de nieuwe maatregel, het terugdringen van de korte vrijheidsstraf, daadwerkelijk wordt gerealiseerd. Het is een betreuwenswaardige toestand dat in ons land wetenschappelijke centra nauwelijks of niet principieel worden betrokken bij de besluitvorming rond veranderingsstrategieën m.b.t. de strafrechtsbedeling. Het rijke wetenschapspotentieel, zowel aan mensen als aan middelen, wordt van overheidswege al te weinig aangesproken, met als gevolg dat tussen wetenschap en beleid geen coöperatie, maar afstand en vervreemding groeit, waaruit de justiciabele geen profijt haalt.

Provincialisme, gemis aan intellectuele openheid, gebrek aan verbeeldingskracht en creativiteit, de overdominantie van juridisch-normatieve denkpatro-

nen... dit zijn enkele elementen die de slakkengang van de strafrechtelijke hervormingspogingen kunnen verklaren. Aan negativisme heeft niemand iets. Laat ons daarom positief afsluiten door erop te wijzen dat alle kansen op hervorming open blijven, zolang wij zelfkritisch blijven en onze zekerheden experimenterend in vraag durven stellen, al ware het maar door het experimenteren met experimenten. Liefst vandaag nog.

Lieven Dupont

Recente ontwikkelingen in de victimologie

R. Pauwels*

1. Over de geschiedenis van de victimologie

Victimologie is de wetenschappelijke studie van slachtoffers waarbij in het bijzonder aandacht wordt geschonken aan slachtoffers van delicten. De eerste aanzet tot deze studie werd ongetwijfeld gegeven door het boek van Von Hentig *The Criminal and his Victim*, dat in 1948 werd gepubliceerd door de Yale University Press.¹ Vóór de jaren '40 komen in de criminologische literatuur slechts enkele passages voor die over het slachtoffer handelen. Zo kwam Jesse in zijn studie *Murder and its Motives* tot de conclusie dat diegenen die zich laten vermoorden zonder twijfel tot een speciaal "ras" behoren.²

De eerste victimologen bleven zich verder verdiepen in soortgelijke problemen. Sommigen onder hen zochten naar de verdeling van schuld en verantwoordelijkheid. Zo waagde Mendelsohn zich in 1956, vanuit een moreel en juridisch standpunt, aan een classificatie van de mogelijke relaties van schuld tussen de dader en het slachtoffer.³ Anderen concentreerden zich op de modellen van slachtoffer-daderrelaties. Von Hentig ontwikkelde bv. drie fundamentele concepten die later (1954) door Ellenberger gepreciseerd werden: "The Doer-Sufferer", "The Potential Victim" en "The Subject-Object"-relaties.^{4 7} Verscheidene victimologen bogen zich ook over het probleem van de oorzakelijke rol van het slachtoffer. In tegenstelling tot statische concepten als "victim vulnerability" en "victim proneness" introduceerde Wolfgang in zijn studie van strafbare doodslag in Philadelphia het meer dynamische concept "victim precipitation", dat moet dienen tot een beter begrip van de totstandkoming van het bepaalde delict dat in die bepaalde situatie wordt gepleegd.⁶ Dit begrip werd in het algemeen aanvaard bij de verklaring

* licentiaat criminologie.

1. Von Hentig, H., *The Criminal and His Victim*. Yale University Press, New Haven, 1948.

2. Jesse, F.T., *Murder and Its Motives*. In: *Cahier de Criminologie et de Pathologie Sociale, Contributions aux Etudes Victimologiques*, U.C.L., n° 4, 1973.

3. Mendelsohn, B., *Victimologie*. *Revue Internationale de Criminologie et de Police Technique*, Vol. 10, n° 2, Avril-Juin, 1956.

4. Von Hentig, H., *Ibid.*, Deel IV: *The Contribution of the Victim to the Genesis of Crime*.

5. Ellenberger, H., *Psychological Relationships between the Criminal and His Victim*. *Revue Internationale de Criminologie et de Police Technique*, 1954, n° 2, p. 103-121.

6. Wolfgang, M.E., *Patterns in Criminal Homicide*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1958.